

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут економіки
(інститут)
Фінансово-економічний
(факультет)
Кафедра туризму та економіки підприємства
(повна назва)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра
(бакалавра, спеціаліста, магістра)

студентки Кошеленко Марина Вікторівна
(ПІБ)

академічної групи 051М-19-2
(шифр)

спеціальності 051 «Економіка»
(код і назва спеціальності)

спеціалізації _____

за освітньо-професійною програмою «Економіка підприємства»
(офіційна назва)

**на тему «Обґрунтування напрямків інноваційного розвитку підприємства
в ринкових умовах господарювання»**

(назва за наказом ректора)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Бондаренко Л.А.			
розділів:				
1	Бондаренко Л.А.			
2	Бондаренко Л.А.			
3	Бондаренко Л.А.			

Рецензент				
-----------	--	--	--	--

Нормоконтролер	Шаповал В.М.			
----------------	--------------	--	--	--

Дніпро
2020

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи. Формування інноваційної економіки в Україні та адаптація м'ясопереробних підприємств до динамічних економічних умов господарювання потребують перегляду традиційних підходів вивчення закономірностей інноваційного розвитку. Об'єктивні закони конкуренції вимагають підвищення якості стратегічних рішень господарюючих суб'єктів на ранніх стадіях інноваційного процесу заради багатократної економії ресурсів на наступних етапах його реалізації.

М'ясна промисловість є однією з самих важливих в економічному розвитку України. Саме від цієї промисловості та сталості її функціонування залежить піднесення економіки та безпека країни в цілому, зростання внутрішнього та зовнішнього ринків, а також ступінь життя населення. Побудова соціально-направленої економіки потребує рішення такого пріоритетного завдання як ріст бази для кращого функціонування м'ясної промисловості в Україні, для звичайної життєдіяльності мешканців країни, для збереження їх здоров'я, виготовлення товарів, призначених на експорт. Таким чином, піднесення м'ясної промисловості має бути одним з головних напрямків економічної політики України. Необхідно направити саме цю промисловість на одержання щонайліпшого результату діяльності харчової промисловості, що дасть можливість істотно підвищити його ефективність, а також стане надійною основою надходжень до державного бюджету і в тому числі валютних. Економічна криза в Україні охопила усі галузі народного господарства, у тому числі і харчову. Особливість кризи в тому, що вона здійснюється в умовах глобалізації, низької конкурентоздатності українських підприємств м'ясної промисловості. Сьогодні важливо отримувати прибуток не тільки за кількість виробленої продукції. Продукція повинна бути ще й екологічно чистою, енергетично економною, безпечною для здоров'я.

В реаліях сьогодення, коли підприємствам необхідно орієнтуватися на перспективи ринкового розвитку й передбачати наслідки просування

інноваційної продукції на ринок, невирішеним залишається ряд теоретичних та методичних питань. Ці питання, насамперед, стосуються поглиблення теоретичних засад здійснення інноваційних процесів за відповідними новаціями та визначення інноваційної позиції підприємства на ринку товарів та послуг з урахуванням впливу інноваційного середовища. До цього часу залишаються певні термінологічні розбіжності щодо трактування сутності інновації та інноваційного процесу, розповсюдження інновації та дифузії інновації, а також визначення її впливу на отримання економічного ефекту від інноваційної діяльності. У літературі не існує єдиного погляду і на обґрунтування методичних підходів до ресурсного забезпечення процесу створення інтелектуального продукту (новації).

Сучасні перспективи економічного розвитку України пов'язуються з високотехнологічними й конкурентоспроможними підприємствами. Конкурентоспроможність продукції виробника стає чи не найважливішим критерієм його діяльності, оскільки вона забезпечує йому міцні позиції на ринку, стабільні доходи і прибутки. У свою чергу високий рівень конкурентоспроможності виробник може досягти лише постійними якісними змінами праці, технічних засобів виробництва, технологій, тобто оновлення виробництва і продукції. Стає очевидним, що ринок спонукає виробників здійснювати інновації задля збереження конкурентоспроможності їхньої продукції і послуг.

Економіка України й далі залишається несприйнятливою до науково-технічних нововведень через низький рівень виробничої бази промисловості та слабке фінансування державою науково-дослідних розробок. Саме активізація інноваційної діяльності наукової і виробничої сфер є важливим завданням та умовою становлення економічної незалежності України. Очевидним і зрозумілим є те, що вирішення проблем активізації інноваційної діяльності підприємств - головна запорука здійснення успішних ринкових реформ. Крім того, досвід розвинутих країн свідчить, що вихід з економічної кризи неможливий без активізації інноваційної діяльності.

Останні десятиріччя питання створення новацій та впровадження їх у виробництво, перехід підприємств на шлях інноваційного економічного зростання стали предметом особливої уваги як зарубіжних, так і вітчизняних економістів.

Різні аспекти вивчення інноваційних процесів відображалися у дослідженнях багатьох зарубіжних вчених: В. Аньшіна, С. Глазьєва, П. Друкера, Є. Менсфілда, Б. Санта, Д. Сахала, М. Саломатіна,, Р. Фатхутдінова, Б. Твісса,. М.О. Саломатіна, Шленова, І. Шмуклера, Й. Шумпетера, Ю. Яковця. Вагомий внесок у дослідження загальнотеоретичних питань щодо інноваційного процесу зробили вітчизняні вчені: В. Бланка, В. Геєця, О. Бутнік-Сіверський. А. Гальчинський, С. Ілляшенко, Н. Краснокутська, О. Савчук, В. Семиноженко, Н. Чухрай. Особливості розвитку інноваційних процесів в харчовій галузі України досліджували такі вітчизняні вчені, як С. Гуткевич, О. Дацій, А. Заїнчковський, Д. Крисанов, О. Сологуб, І. Федуловата ін. Вони сформулювали базові концептуальні положення теорії інноватики, механізму інноваційних процесів, а також визначили їх роль у діяльності суб'єктів господарювання.

Проблеми прогнозування можливих варіантів розвитку України, з врахуванням інноваційних факторів, знайшли відображення у роботах вітчизняних вчених: В. Александрової, В. Бланка, В. Геєця, М. Скрипниченка, А. Ставицького, Л. Федулової, О. Черняка та інших. Водночас, не дивлячись на множинність публікацій із проблем інноваційної діяльності, на мікроекономічному рівні залишаються недостатньо відпрацьованими методичні підходи до прогнозування інноваційного процесу з урахуванням галузевої специфіки та особливостей розвитку ринку конкретної готової продукції.

Об'єкт дослідження – інноваційні процеси на м'ясопереробному підприємстві в сучасних умовах господарювання.

Предмет дослідження – теоретичні та організаційно-економічні аспекти інноваційного розвитку м'ясопереробного підприємства в ринкових умовах господарювання.

Метою магістерської роботи є розробка теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій щодо обґрунтування та прогнозування інноваційного розвитку підприємства.

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні завдання:

- розглянуто існуючі теорії розвитку новацій та узагальнено підходи до дослідження сутності та структури інноваційного процесу;
- узагальнено теоретико-методологічні засади інноваційного розвитку підприємства;
- визначено специфіку інноваційного прогнозування для наукового обґрунтування новацій, що впроваджуються у виробництво на м'ясопереробних підприємствах;
- проаналізована інноваційна та фінансово-економічна діяльність ПрАТ «Дніпровський м'ясокомбінат» за 2017 – 2019 рр.;
- розроблено проєкт покращення інноваційного розвитку ПрАТ «Дніпровський м'ясокомбінат» та обґрунтовано його доцільність.

Методи дослідження. При проведенні дослідження застосовувались такі методи наукового пізнання: абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення, формулювання висновків), системного аналізу (зведення інформації для відпрацювання моделей ринкового розвитку), статистично-економічних групувань (для відображення інноваційних зрушень у розвитку підприємства), графічний (побудова діаграм і графіків динаміки розвитку показників), порівняльного аналізу (співставлення показників інноваційного розвитку підприємств за певний період часу), прогнозування (для передбачення обсягів виробництва, інноваційної позиції підприємства).

Інформаційною базою дослідження є: монографії зарубіжних та вітчизняних вчених, періодичні друковані та електронні матеріали з проблем організації інноваційного процесу в діяльності підприємств, первинна документація управлінського та бухгалтерського обліку, дані статистичної та фінансової звітності; аналітичні та інформативні матеріали, опубліковані у наукових виданнях.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в наступному:

– удосконалено методичний підхід до управління інноваційною діяльністю на підприємстві за рахунок вибору джерела фінансування інноваційного проєкту модернізації основних засобів шляхом використання формули ануїтетів (щорічних платежів по конкретній позиції), які відображають взаємозалежний вплив на їх величину всіх умов лізингової угоди: суми і терміну договору, рівня лізингового відсотка, періодичності платежів з урахуванням витрат підприємства на отримання обладнання відповідно до обраної лізингової схеми покупки устаткування;

– дістав подальшого розвитку метод розрахунку суми лізингових платежів, який на відміну від існуючого враховує коригування на коефіцієнт залишкової вартості, який визнається із застосуванням формули дисконтного множника, що дозволяє знизити витрати підприємства за рахунок скорочення терміну виплат лізингових платежів.

Практичне значення результатів дипломної роботи полягає в розробці науково-практичних рекомендацій щодо впровадження адекватних ринковим умовам господарювання методів управління інноваційною діяльністю та вибору джерел фінансування інноваційних проєктів модернізації основних засобів підприємства.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Структура роботи відбиває логіку дослідження та особливості характеру розробки наукової проблеми. Основний зміст дипломної роботи викладено на 96 сторінках. Дипломна робота містить 16 таблиць та 4 рисунків. Список використаних джерел включає 39 найменування.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження оприлюднені на Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Економіка в умовах глобалізації: проблеми, тенденції, перспективи» (м. Дніпро, 2019 р.).

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. М'ясна промисловість є однією з самих важливих в економічному розвитку України. Саме від цієї промисловості та сталості її функціонування залежить піднесення економіки та безпека країни в цілому, зростання внутрішнього та зовнішнього ринків, а також ступінь життя населення. Формування інноваційної економіки в Україні та адаптація м'ясопереробних підприємств до динамічних економічних умов господарювання потребують перегляду традиційних підходів вивчення закономірностей інноваційного розвитку. Об'єктивні закони конкуренції вимагають підвищення якості стратегічних рішень господарюючих суб'єктів на ранніх стадіях інноваційного процесу заради багатократної економії ресурсів на наступних етапах його реалізації.

2. Кожне підприємство на будь-якій стадії розвитку не може освоювати будь-яку інновацію. Аналіз життєвих циклів дає можливість структурувати проблеми, які виникають під час вибору і прийняття управлінських рішень. У циклічній моделі інноваційного розвитку підприємства кожна фаза циклу визначає притаманні їй напрями інноваційного розвитку. Ухилення від вибору може призвести до швидкого нагромадження проблем підприємства і його занепаду. Концепція циклічної моделі інноваційного розвитку підприємства пояснює причини інноваційних змін, які відбуваються на підприємстві з часом.

3. Огляд наукової літератури з питань теорії інновацій показав, що є неточності з приводу використання понять «інновація» та «нововведення». Деякі науковці вважають дані поняття різними, інші стверджують про їх тотожність. З'ясовано, що економічна категорія «інноваційний розвиток» оперує такими поняттями, як «новації», «інновації», «інноваційна діяльність». Сутність інноваційного розвитку підприємства представляє собою сукупність заходів та дій підприємства, що можуть охоплювати науково – дослідні та дослідно – конструкторські розробки, експериментальні дослідження, запозичення закордонного досвіду та спрямовані на створення нової продукції,

технології, покращення властивостей існуючої продукції з метою задоволення потреб споживачів, отримання прибутку, виходу на нові ринки

4.Класифікація інновацій допомагає підприємствам обрати саме той тип інновацій, в якому є потреба. Для визначення інноваційного розвитку м'ясопереробного підприємства слід використовувати порядок оцінки інноваційного розвитку, що передбачає інноваційну спроможність підприємства, інноваційну активність та потенціал конкурентоспроможності. Специфіка інноваційної діяльності полягає в особливостях управління інноваційним потенціалом, що наявний в тій чи іншій організації, у рамках функціональних аспектів управління

5.Інновації на сучасному етапі розвитку економіки стають головним засобом збереження конкурентоспроможності і стають невід'ємною частиною підприємницької діяльності. Слід враховувати, що час постійно знецінює існуючі продукти та технології, тому для уникнення технологічного відставання нововведення слід прогнозувати і займатися ними постійно, а не тільки тоді, коли настають критичні обставини. В умовах трансформаційних змін та динамічно мінливого середовища, для кожного суб'єкта господарювання актуальним питанням є розробка стратегії його інноваційного розвитку .

6.Приватне акціонерне товариство ПрАТ «Дніпровський м'ясокомбінат» є підприємством замкнутого циклу, входить до складу групи холдингу «KSG Agro» з 2011 року і виробляє більше 100 найменувань ковбасних, а також м'ясні делікатеси. Крім ковбасної продукції м'ясокомбінат постачає в торговельні мережі свіже охолоджене м'ясо. Обсяг щоденних поставок досягає 5 тонн.

7.Теперішній етап розвитку ринкових відносин в Україні вимагає від вітчизняних суб'єктів господарювання активних дій з підвищення ефективності їх функціонування. Безперервний розвиток підприємства – запорука ефективності та результативності діяльності підприємства. Саме ефективність

функціонування підтримує високий рівень конкуренто-спроможності суб'єкта господарювання.

8. Використовуючи методику розрахунку узагальнюючих показників економічної ефективності виробництва підприємства, був виконаний їх аналіз та досліджена динаміка за три роки. Прибуток від реалізації продукції зріс на 7053 тис. грн. в 2019 році у порівнянні з 2017 роком, зросла собівартість всього обсягу продукції, витрати на 1 грн. товарної продукції навпаки, зменшилися у 2019 році на 34,53 коп. у порівнянні з аналогічним показником 2017 року. Чистий прибуток у 2018 р. збільшився на 5273 тис. грн., в 2019 р. відбулося його подальше збільшення на 5353 тис. грн. Собівартість реалізованої продукції за аналізований період зростала і склала 2696 тис. грн.

9. Протягом аналізованого періоду спостерігається зниження фінансової незалежності підприємства, про що свідчить скорочення коефіцієнта автономії до 0,851. Хоча, даний показник досягав нормативного значення 0,5, а його мінімальна величина у 2018 р. становила 0,85. У той же час величина коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами задовольняє нормативному значенню 0,1 та збільшується протягом 2017-2019 рр. на 0,002. Коефіцієнт маневреності власного капіталу перевищує 0 за останні 3 років і навіть досягає у 2019 р. величини 1,17, зростаючи майже втричі. Це свідчить про збільшення можливості підприємства вільно маневрувати власними коштами. Коефіцієнт зношеності має велике значення і удвічі перевищує коефіцієнт оновлення, тобто лише половина основних фондів є придатною для подальшого використання. В цілому комплексний аналіз показників ефективності використання ресурсів ПрАТ «Дніпровський м'ясокомбінат» за три роки свідчить про стабільний фінансовий стан підприємства та наявність потенціалу до розвитку інноваційних напрямків на перспективу. Проте у підприємства наявні проблеми з ефективністю використання основних фондів, які потребують нагального вирішення.

10. Напрямок інноваційного розвитку підприємства – це окреслення шляху або руху до впровадження і реалізації інновацій, які забезпечують

покращення кількісних та якісних характеристик діяльності підприємства, зміцнення його ринкових позицій та створюють умови для висхідного розвитку. Для того, щоб обрати певний напрямок інноваційного розвитку, менеджерам підприємства необхідно визначити та оцінити силу впливу факторів успіху інноваційного розвитку. Для цього на підприємстві запропоновано проєкт з використанням лізингу, яким передбачене придбання нового імпортного обладнання, що дозволить збільшити прибуток підприємства за рахунок виробництва більшого обсягу продукції покращеної якості.

11. Розрахунок сукупних витрат підприємства з придбання обладнання на умовах фінансового лізингу здійснюється за трьома варіантами. Передбачено, що за першим та другим варіантами лізингу лізингодавцем виступає ТОВ «Мета-лізинг» та АТ «Ощадбанк-лізинг». За третім варіантом лізингу лізингодавцем виступає ТОВ «Українська інвестиційно-аналітична компанія». Термін лізингу для всіх трьох варіантів становить 4 роки. Зіставлення витрат підприємства при купівлі обладнання за рахунок кредитних коштів у порівнянні з витратами по лізингу при різних схемах залишкової вартості і строків виплат лізингових платежів показали, що для підприємства вигідніше скористатися послугами лізингової компанії АТ «Ощадбанк-лізинг», оскільки при фінансуванні проєкту модернізації обладнання на співпрацю з даною компанією підприємство витратить менше коштів, ніж при використанні банківського кредиту.

12. Запропоновано методику розрахунку лізингових платежів, яка відображає взаємозалежний вплив на їх величину всіх умов лізингової угоди: суми і терміну договору, рівня лізингового відсотка, періодичності платежів з урахуванням витрат підприємства на отримання обладнання відповідно до обраної лізингової схеми покупки устаткування. Показник економічної ефективності проєкту, показали, що чиста поточна вартість проєкту позитивна (358,6 тис. грн.), індекс прибутковості більше одиниці (1,09), внутрішня норма рентабельності (24,7%) вище ставки дисконтування (21%), а термін окупності проєкту складає 3,67 року,. Отже, такий проєкт рекомендується до

впровадження на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - №36. – Ст. 266
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 16.05.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №28. – Ст. 223
3. Александрова В.П. Джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності / В.П. Александрова // Проблеми науки. – 2011. – №1. – С.22-35.
4. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. –К. : КНЕУ, 2010. – 394 с
5. Андреев П.А. Инновационные процессы в сельском хозяйстве / П.А. Андреев.– М.: «Агро-Вестник», 2010. – 182 с.
6. Андросюк Г.М. Моделювання процесу науково-технічних та інноваційних розробок залежно від умов фінансування / Г.М. Андросюк, Н. В. Качур, В. П. Маслов // Бізнес Інформ. – 2013. – № 6. – С. 155-159.
7. Березін О.В. Управління проектами : навч. посіб. / О.В. Березін, М.Г. Безпарточний. – Суми : Університетська книга, 2014. – 272 с.
8. Бистров А.Г. Поведінка лідера при впровадженні інновацій в організації / А.Г. Бистров // Бізнес Інформ. – 2013. – № 11. – С. 377-382.
9. Бондар М.І. Звітність підприємства : навч. посіб. / М.І. Бондар. – К. : ЦУЛ, 2015. – 570 с.
10. Бояринова, К. О. Функціонування інноваційно орієнтованих підприємств: методологія забезпечення розвитку : монографія / К. О. Бояринова. – Київ : [б. в.], 2017. - 435 с.
11. Вергун В.А. Іноземні інвестиції: офшорні зони та їх інституції в міжнародному бізнесі : навч. посіб. / В.А. Вергун, О.І. Ступницький. – К. : Київ. ун-т, 2012. – 415 с.
12. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети [за ред. З.С. Варналія]. –К. : НІСД, 2017. –820 с.

13. Гаман М.В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід./ М. В. Гаман. –К. : Вікторія, 2004. –311с.
14. Данькевич О.Г. Конкурентоспроможність українських підприємств харчової промисловості після набуття чинності угоди асоціації з ЄС: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Підвищення ефективності діяльності підприємств харчової та переробної галузей АПК» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nuft.edu.ua/page/51adaed39c2a2_files/2013_Pidvyshchennya_efektyvnosti_diyalnosti_pidpryyemstv.pdf
15. Ильдеменов С.В. Инновационный менеджмент / С.В. Ильдеменов, А.С. Ильдеменов., В.П. Воробьев. – М.: Инфра-М,2002. –2 11 с.
16. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: підручник / С.М. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2015. – 334 с.
- 17.Князевич А.О. Ринок інновацій у складі інноваційної інфраструктури країни / А.О. Князевич // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2015. – № 3. – С. 129-139.
18. Крикуненко Д.О. Проблеми впровадження інновацій на підприємстві / Д.О. Крикуненко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4(1). – С. 45-49.
19. Марчук Л.П. Особливості інвестиційно – інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві / Л.П. Марчук // Економіка АПК. –2007. – № 7. – С. 96.
20. Міщенко І.М. Інноваційна діяльність у сільському господарстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.02.02. / Міщенко І.М. Нац. наук. центр “Ін-т аграр. Економіки» УААН. – К., 2005. – 20 с.
21. Медынский В.Г. Инновационное предпринимательство: Учебное пособие./ В.Г. Медынский, Л.Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА – М, 1997. – 240 с.
22. Месель-Веселяк В. Я. Методичні рекомендації щодо формування регіональних виробництв у м'ясопродуктовому підкомплексі / В. Я. Месель-Веселяк, О. В. Мазуренко. –К. : ННЦ ІАЕ, 2006. –71 с.
23. Михайловська О. «Європейський парадокс» інноваційного розвитку:

уроки для України/ О. Михайловська // Економіка України. –2006. – № 9. – С. 80-85.

24. Мойса М. Я. Напрями збільшення виробництва тваринницької продукції / М. Я. Мойса, Н. М. Бурдейна // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 18–22. 25. Молчанов Н.Н. Инновационный процесс. Организация и маркетинг / Н.Н. Молчанов. – С.Пб.: Изд-во С-Петербур. ун-та, 1995.–307 с.

26. Мончев Н. Разработки и нововведения./ Н. Мончев – М.: Прогресс, 1978. –160 с.

27. Мороз О.С. Формування системи показників для оцінювання інноваційного розвитку підприємства / О.С. Мороз // Економіка Крима. –2014. – № 3(40). – С. 263-266

28. Муллер М.В. Оцінка інноваційного розвитку м'ясопереробних підприємств / М.В. Муллер // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 2 (9) – Полтава: ПДАА. – 2014. – С. 213-220.

29. Пантелейчук Д.Ю. Інноваційна діяльність машинобудівних підприємств /Д.Ю. Пантелейчук. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.vsm.vinnica.ua/ua/archive/conf7/2/>

30. Пенькова О.Г. Проблеми реалізації інноваційної стратегії розвитку України/ О.Г. Пенькова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. -№ 9. –С. 96-99.

31. Пеньков Е.М. Социальные нормы – регуляторы поведения личности./ Е.М. Пеньков.–М.: Мысль, 1972. –210 с.

32. Полянська А.С. Сучасні підходи до оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства /А.С. Полянська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vlp.com.ua/node/5789>

33. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия (Социальные проблемы инноватики) / А.И.Пригожин. –М.: Политиздат, 1988. –271 с.

34. Рзаев Г. Економічне зростання та сталий розвиток: ознаки і результати рівня конкурентоспроможності підприємств / Г. Рзаев // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2011. – № 3. – Т. 2. –

С. 115–118.

35. Туган-Барановский М.И. Промышленные кризисы / М.И. Туган-Барановский. –К.: Наук.думка , 1996. –260 с.

36. Чумак О.В. Соціально-філософський аналіз поняття «інновація» та «інноваційна діяльність». Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць; [Гол. ред. В.Г. Воронкова]. – Вип.36. –Запоріжжя: 2009.ЗДІА –254с..

37. Череп А.В. Інноваційний менеджмент : підручник / А.В. Череп, Т.В. Пуліна, О.Г. Череп. – К.: Кондор, 2014. – 452 с.

38. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер. –М. : Прогресс, 1982. –456 с.

39. Щербань Ю. Ю. Розвиток інноваційної діяльності підприємств в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Щербань. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=2465>